

Slovenská Tradičná hmotná kultúra, ľudová architektúra, ľudová strava, ľudový odev (kroj), domáca výroba, remeslo :)

Tradičnú hmotnú (materiálnu) kultúru tvoria artefakty a technologické postupy zdedené alebo prebraté od predchádzajúcich generácií, prostredníctvom ktorých sa zabezpečovali základné životné potreby a ochrana v životnom prostredí. Patria sem tradičné formy zamestnania (poľnohospodárstvo, pastierstvo, chov dobytka, rybolov, včelárstvo a iné) a pracovných činností (košíkárstvo, rezbárstvo, garbiarstvo, obuvníctvo, kožušníctvo, tkáčstvo, súkenníctvo, hrnčiarstvo, mlynárstvo, drevorubačstvo, pltníctvo, furmanstvo, podomový obchod a iné), typy obydľí a technických stavieb, domácke a remeselné výrobky z rôznych materiálov (hlina, kameň, drevo, textil, sklo, prútie) používané pri práci, v každodennom a sviatočnom živote, produkcia potravín a strava, odev, výtvarné umenie, transport a doprava produktov, obchod a trh. Tradičné obydlie tvorí obytný dom, dvor a hospodárske objekty. Jednotlivé typy obydľí sa rozlišujú najmä stavebným materiálom, konštrukciou, priestorovým členením, funkciou a zariadením priestorov, nábytkom a podobne. Vývin obydľí vždy súvisel s potrebami rodiny, spôsobmi práce, miestnymi stavebnými technikami a tradíciami (napríklad vo výzdobe).

Ľudová architektúra je charakteristická svojím prispôbením sa prostrediu. Bola stavaná z miestnych materiálov, ktoré boli ľahko dostupné a nepotrebovali dlhú a náročnú prepravu. Základnými druhmi ľudových stavieb sú stavby obytné, hospodárske (salaše, humná, maštale, chlievy, senníky, pivnice a iné), výrobné (mlyny, hrnčiarske domy, pekárne, kovácke dielne, vyhne a iné), sakrálne (kaplnky, kostoly, božie muky, zvonice a iné) a verejné (mosty, lávky, kompy, hate a iné). Slovensko tvorí z hľadiska ľudovej architektúry styčné územie viacerých typov stavania. Ťažiskovými materiálmi bolo drevo a hlina. Drevo sa používalo hlavne v severných zalesnených častiach Slovenska, hlina skôr v južných oblastiach. Desať najcennejších súborov vidieckych stavieb je vyhlásených za pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry, ktoré sú súčasťou dodnes obývaných obcí. K pamiatkovým rezerváciám ľudovej architektúry patria: Brhlovce, Čičmany, Osturňa, Plavecký Peter, Podbiel, Sebechleby, Špania Dolina, Veľké Leváre, Vlkolínec, Ždiar.

Na Slovensku je viacero skanzenov – múzeí ľudovej architektúry v prírode, ktoré obohacujú a spestrujú svoje expozície aj ukážkami ľudových remesiel, folklóru a inými zaujímavými podujatiami. Patrí k nim napríklad: Múzeum Slovenskej dediny v Martine, Múzeum kysuckej dediny vo Vychylovke, Múzeum oravskej dediny v Zuberci, Múzeum liptovskej dediny v Pribyline, Múzeum ľudovej architektúry v Bardejovských Kúpeľoch (v rámci Šarišského múzea), Slovenské poľnohospodárske múzeum v Nitre, Expozícia ľudovej architektúry a bývania v Humennom, Expozícia ľudovej architektúry Rusínov – Ukrajincov vo Svidníku, Národopisná expozícia v prírode v Starej Ľubovni, Banské múzeum v prírode v Banskej Štiavnici. Pojmom **tradičná ľudová strava** označujeme jedlá, nápoje a stravovacie návyky, ktoré sú osvojené z rodinného prostredia a rozšírené sú aj v spoločenstve obce. Strava zodpovedala charakteru prírodného prostredia, pracovnému rytmu, zameraniu a možnostiam rodín v zmysle samozásobiteľstva a zabezpečovania surovín. Spôsob stravovania odrážal aj kultúrne návyky, ktoré sa dedili z generácie na generáciu. Primárnymi zdrojmi a formami získavania obživy bolo zberné a koristné hospodárstvo, pestovanie plodín a chov zvierat. K základným druhom jedál patria jedlá obilninové, zeleninové, ovocné, mliečne, vaječné a mäso. Z jednotlivých surovín sa získaval i tuk a olej. Zmeny v ľudovej strave boli ovplyvňované zmenami možností miestnej produkcie potravín, všeobecným rozšírením obchodu a dostupnosťou nových surovín, osvetou, publikovanými receptármi, zavádzaním verejného stravovania a podobne.

Tradičný ľudový odev (nazývaný aj **kroj**) je odev charakteristický pre konkrétnu lokalitu. Z hľadiska nositeľov rozlišujeme odev mužský, ženský, detský, na základe klimatického obdobia odev zimný a letný, podľa funkcie odev obradný, sviatočný, polosviatočný, všedný, pracovný a profesijný ako aj odev charakterizujúci konkrétny spoločenský status, resp. stav (odev dievocký, mládenecký, vdovský, smútočný a podobne). Použitý materiál (ľanové plátno, konopné plátno, súkno, koža a i), strih odevu a jeho farebnosť a zdobnosť našli svoj odraz v neobyčajne bohatej a pestrej mozaike tradičných odevov na Slovensku a ich regionálnych, lokálnych aj individuálnych variantov. Súčasťou tradičného odevu (hoci sa vo veľkej miere využívalo aj chodenie na boso) je aj obuv. V rámci Slovenska sa využívala najmä obuv kožená (krpce, čižmy), súkenná (kapce, kopytce) alebo pletená. Výslednú odevnú stránku dotvára aj účes a pokrývka hlavy nositeľa (napríklad klobúk, baranica, dievocká parta, veniec, ženský čepiec, šatka). **Tradičnú domácku výrobu** chápeme ako zhotovovanie predmetov a rôznych potrieb výrobcami, realizované v jeho obydľí pre vlastnú potrebu alebo s cieľom predaja. Môže byť jeho hlavným alebo iba vedľajším, doplnkovým zamestnaním.

Remeslo je špecializovaná malovýroba, vyžadujúca odbornú kvalifikáciu a spoločensko-stavovskú organizovanosť (cechy). Tradičný spôsob výroby charakterizuje používanie vlastných nástrojov, dostupných, najmä prírodných materiálov, prevaha manuálnej práce a z toho plynúca originalnosť každého výrobku, priama a jednoduchá funkčnosť a využívanie tradičnej estetiky stvárnenia a výzdoby.

Zdroje

Prevzaté a upravené z:

- <https://profil.kultury.sk/sk/tradicna-hmotna-kultura/>.